

Andrzej Gruszecki

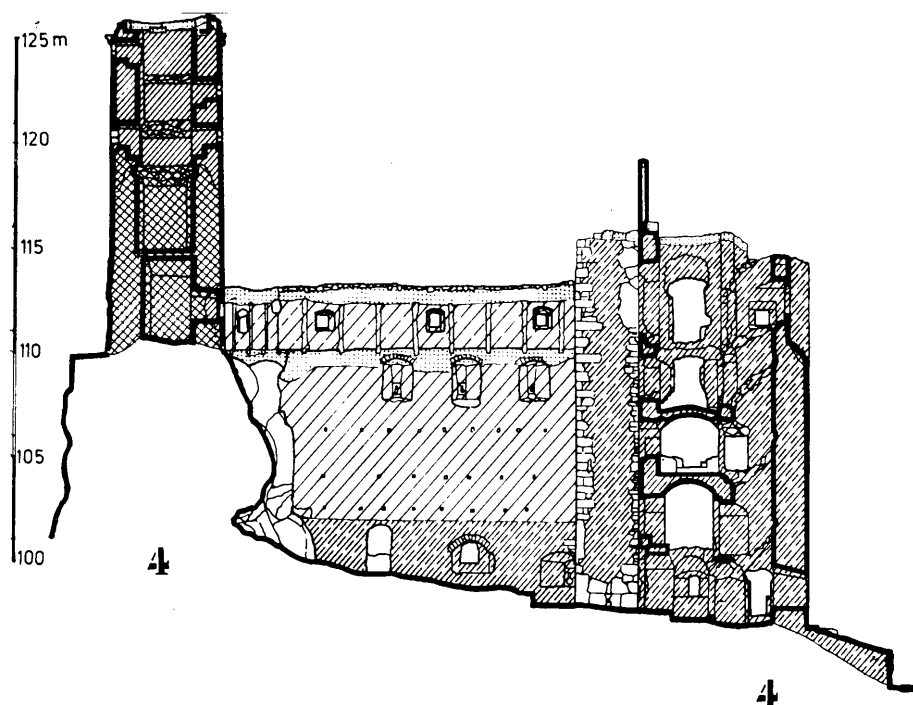
Wstępne wyniki badań architektoniczno-historycznych zamku ogrodzienieckiego

Ochrona Zabytków 30/1-2 (116-117), 44-45

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

17. Zamek ogrodzieniecki, rozwarstwienie chronologiczne, przekrój 4 (z dostarczonych podkładów wszystkie rysunki wykonał B. Kobielski)

17. Ogródzieniec Castle, chronological stratification, cross-section 4

PRESERVED RUINS OF OGRODZIENIEC CASTLE: ATTEMPT AT ADAPTING THE ENGLISH METHOD OF THE CONSERVATION OF RUINS

The English method of the preservation of ruins is discussed by the author against the background of the work on conservation of the remnants of Ogródzieniec Castle. In the case discussed, one had resigned from the picturesqueness of the ruins, i.e. from the covering of vegetation which they once had and removed it, the former Castle having been cleared of rubble down to its original level. What was applied in conservation of the coping of the walls was not, however, the old limestone used in England but rock-stone more resistant to Polish weather conditions. Moreover, no lawns were laid out in the original open level, the whole area concerned having been covered with concrete slabs with stones. Unlike in the English method, much attention was paid in the proceedings involved

to exposition of the ruins and their adjustment to tourist traffic. At the same time integrated archaeological, historical and architectural research was initiated. Another essential aspect of the conservation proceedings discussed was the tendency to make the ruins more "legible" by way of separation of the old material from the new in consonance with the principle that the old parts and material denote the historical parts and the new ones — new facilities intended for tourists. The castle sightseeing route has been provided with special surface, gangways, stairs, etc. It is also worth stressing that, in agreement with the Charter of Venice, no reconstructed parts have been incorporated in the ruins discussed.

ANDRZEJ GRUSZECKI

WSTĘPNE WYNIKI BADAŃ ARCHITEKTONICZNO-HISTORYCZNYCH ZAMKU OGRODZIENIECKIEGO*

W wieku XIV, a być może jeszcze na początku XV, w rejonie obecnego głównego dziedzińca zamku w Ogródzieniu istniał zapewne drewniany gródek, osłonięty z trzech stron skałami, z czwartej zaś — być może — wałem drewniano-ziemnym. W tym też czasie na skale, w miejscu obecnego skrzydła wschodniego, znajdowa-

ła się drewniana czatownia, służąca do obserwowania okolicy i traktu handlowego przebiegającego obok grodu.

W wieku XV został wzniesiony zamek, składający się z szerokiej, prawdopodobnie trzykondygnacyjnej wieży mieszkalnej na skale wschodniej i skrzydła z basztą na

* Są to skrótowo ujęte wyniki badań historycznych i terenowych, materiał jeszcze surowy i nie opracowany do końca. Badania prowadzone były pod moim kierunkiem w latach 1964—1973 w Zakładzie Architektury Politechniki Warszawskiej. Zespół archeologów: dr Jerzy Szydłowski, mgr Małgorzata Wowra, mgr Wanda Hrebenda, dr Włodzimierz Błaszczak i Ryszard Dukwicz; zespół architektów: mgr Irmina Osińska, dr Jolanta Putkowska, dr Jadwiga Roguska, dr Krzysztof Tauszyński, mgr Krzysztof Dyga, mgr Krystyna

Guranowska-Gruszecka i studenci Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Korzystano z opracowań materiałów historycznych przeprowadzonych przez dra Andrzeja Basistę, mgr Teresę Holcerową i dr Alicję Kurzątkowską. Opracowanie badań wykonano na pomiarze fotogrametrycznym wykonanym w Wojskowej Akademii Technicznej przez zespół dra płka J. Buttowta i na Politechnice Warszawskiej przez architektów pod kierunkiem mgra Krzysztofa Dygę.

skale południowej. Wjazdu na dziedziniec broniła brama w murze, położona w miejscu obecnej baszty bramnej. Studnię zastępował kamienny zbiornik na wodę.

Zamek do ostatniej ćwierci XV w. był we władaniu rycerskiego rodu Włódków. Następnie po kilkakrotnej zmianie właścicieli dobra te nabyli Bonerowie, bogaci patrycjusze i bankierzy krakowscy. Seweryn Boner, kasztelan biecki, rozbudował zamek w latach 1532—1547. Wzniósł on czterokondygnacyjne skrzydło północne, w którym wykuto w skale studnię głęboką na około 100 m. Powiększył skrzydło południowe; wznosił tam dwie baszty, w tym bramną z unikalnym mostem zwodzonym z przeciwwagą, i nadbudował basztę istniejącą.

Po śmierci ojca zapewne kontynuował przebudowę w latach 1550—1560 Stanisław Boner, starosta biecki. Wzniósł on skrzydło zachodnie, wprowadził zabudowę gospodarczą oraz schody wokół głównego dziedzińca. Umacniając zamek od południa, wybudował Kurzą Stopę, będącą realizacją przywiezionego projektu, oraz zamknął dziedziniec gospodarczy murem południowym ze skośnymi, na dół skierowanymi strzelnicami.

Następnie w latach 1561—1576 Mikołaj Ligęza wznosił beluard, drugie obok Rożnowa dzieło tego typu w Polsce, i wielką fosę kwadratową. W drugiej połowie XVI w. zbudowano jeszcze umocnienia zachodnie i na przedzamczu — mur południowy, browar i gorzelnię.

Zamek w owym czasie w dolnych kondygnacjach i na najwyższym piętrze miał pomieszczenia gospodarcze oraz sale dla służby i dworu. W przyziemiu skrzydła północnego była kuchnia, gdzie zachował się relikwiarz pieca i systemu spłukiwania przez kanał odwadniającego dziedzińca, obok — izba kucharzy i pomieszczenie ze studnią.

W przyziemiu skrzydła wschodniego był unikalny zespół chłodni grawitacyjnych. Reprezentacyjne pomieszczenia piano nobile znajdowały się na drugim piętrze. W skrzydle zachodnim mieścił się apartament mieszkalny, złożony z sypialni, pod którą był wykuty w skale tajny pokój bez okien, przy sypialni było pomieszczenie sanitarne, obok gabinet. Do apartamentu przylegał zespół sal skrzydła południowego z jadalnią, przy której znajdował się w baszcie kredens. W Kurzej Stopie mieściła się „izba białogłowska”, nad nią bogata sala, przed którą w przed-ionku była renesansowa umywalnia. Warto jeszcze wy-

mienić kaplicę w baszcie bramnej, wykuty w skale obszerny skarbiec i więzienie bez okien w baszcie południowej.

Wobec zniszczeń i braku starych przekazów niełatwo jest jednoznacznie określić, jakie było w tym okresie opracowanie plastyczne i wyposażenie zamku. Na podstawie innych budowli Bonerów i ich powiązań z renesansową rozbudową Wawelu możemy wnosić, że było ono bogate. Nadproża okien w Ogrodziencu są bardzo podobne do wawelskich, zachowały się też liczne relikty ozdobnych kafli piecowych.

Wieża bramna i skarpy były malowane na czerwono, skrzydła zapewne na biało. Z drugiej jednak strony — w gruzie odkryto stosunkowo skromną ilość kamieniarki i to nie najwyższej klasy, co może tłumaczyć fakt, że zamek nie był stałą rezydencją Bonerów. Wreszcie interesujące jest pewne postarzenie obiektu przez Bonerów, może nieprzypadkowe, ponieważ należeli oni do rodu mającego dość krótką historię i wkraczali dopiero w szeregi magnaterii.

Po wielkiej rozbudowie zamek był zapewne w dobrym stanie i aż zbyt obszerny dla często zmieniających się właścicieli. Dopiero Andrzej Firlej, kasztelan lubelski, w latach 1649—1655 wznosił nad beluardem salę marmurową i ozdobił wnętrza w duchu baroku. Zamek na krótko stał się okazałą rezydencją.

W roku 1655 budowlę częściowo zniszczyli Szwedzi. W 1669 r. nabył dobra kasztelan krakowski Stanisław Warszucki i pozostał ich właścicielem do roku 1680. Nadmurował on uszkodzone w czasie wojny południowej mury zamku i podzamcza. Wzniósł też zapewne na przedzamczu stajnię z wozownią i odciął to ostatnie od folwarku potężnym, łamanym kleszczowo murem obronnym, wyposażonym w bramę i most zwodzony. „Męczarnia” też jest zapewne związana z osobą Warszuckiego.

Po zniszczeniach wojennych z roku 1655, mimo krótkiej działalności Warszuckiego zamek nie wrócił już do dawnej świetności. Coraz bardziej podupadał i stopniowo zamienił się w ruinę. Dopiero w XX w. zaczęto przeprowadzać zabezpieczenia, które w latach 1964—1975 przybrały formę rozległych badań i prac konserwatorskich.

doc. dr Andrzej Gruszeck

FINDINGS OF ARCHITECTONIC AND HISTORICAL RESEARCH ON OGRODZIENIEC CASTLE

The author describes in brief the findings of historical research and field work carried out at Ogrodzieniec. The history of the 15th century Castle of Ogrodzieniec is described in outline, with special emphasis laid on the changes occurring in its architectonic mass. In this connection mention is made of the general expansion of the

Castle (1532—1547) started by Seweryn Boner (the northern wing, the well, tower, gatehouse chained bridge, etc.) and carried on until the end of the 16th century. The author also describes the Castle rooms dating from that time and makes an attempt at reproduction of their Renaissance decoration.